

Inhoud

Het spookt in Europa 11

HET BESLISSENDE RITUEEL 17

Laten we beginnen met verkiezingen 19

DE EERSTE BEELDENSTORMERS 31

Frankrijk: *Les déçus du socialisme* 37

Duitsland: *Der Genosse der Bosse / Die Grüne und die Spiele der Erwachsenen* 48

België: *Verwarring en verknoping* 61

Nederland: *Het afschudden van ideologische veren* 78

Eerste bedenking bij het afschudden van ideologische veren:
Privatiseren. Waarom wel? Waarom niet? 85

Tweede bedenking bij het afschudden van ideologische veren:
Ben je ze wel kwijt, die veren, of maak je jezelf iets wijs? 96

Groot-Brittannië en vele anderen: *De Derde Weg* 101

Italië: *Democrazia Cristiana* 103

HOE ALGEMEEN IS HET ALGEMEEN BELANG? 107

DE GROTE VERSNIPPERING 121

WOELEN IN DE POELEN 125

Het rare beest dat identiteit heet 127

De grote versnippering 134

ER WAS EEN ALTERNATIEF 159

MIDDENMOOT. SLACHTOFFERS. SPRAAKMAKERS 185

RIJK. NIET ZO RIJK. STEENRIJK. STRAATARM 207

MANIFEST TEGEN DE GROTE VERKILLING 223

Bibliografie 265

Het spookt in Europa

Schaduwen breiden zich uit over de westelijke schiereilanden van het Aziatische continent. In alle landen wordt de grote verkilling gevreesd en gevoeld. Nog geen veertig jaar volstonden om het fijnmazige netwerk van solidariteit aan flarden te scheuren dat Europese profeten in eveneens nog geen veertig jaar strak hadden gespannen over landen geschonden door massamoord en vuurstormen. De gaten gapen, maar het netwerk houdt stand, voorlopig toch. Intussen draait de gepolijste propagandamachine van de grote ik-zucht op volle toeren en het ziet er niet naar uit dat zij gauw zal haperen. Zij krijgt haar brandstof van groot geld, onuitputtelijk geld.

Eigen ik eerst. Eigen voordeel eerst. Eigen winst eerst. Dat zijn de dogma's.

Het zijn de dogma's van de vrije markt. De vrije markt zal al onze problemen oplossen, optimaal, zo niet voor ons allen, dan toch voor het grootste aantal. *Vade retro*, overheid, jij, bemoeiziek stuk jammer, jij overheid die er alleen op uit is om ons aller maximale ontplooiing te fnuiken. Dat feiten spijkerhard het tegendeel aantonen, wie maalt erom. Horden neoliberale ideologen staan klaar, van economische faculteiten tot studiediensten van politieke partijen die zich ooit links noemden, om met alternatieve feiten maar zonder argumenten het weerbarstige tegendeel onderuit te halen.

Dondert het marktsysteem in elkaar? Geen nood, we persen de overheid miljarden af en laten onze Europese dienaren die-

zelfde overheid vervolgen wegens verkwisting. Voor de overheid, dat amechtige krenge, dat restant uit een duister verleden, geldt het dogma in drievoud, besparen, besparen, besparen. Als het moet tot de dood erop volgt.

De dogma's van de tomeloze ik-zucht hebben hun verwoestende werk gedaan. Generaties navelstaarders volgen elkaar op, steeds verrukter over de eigen sprankelende, doch permanent miskende identiteit, steeds het recht op alles eisend, nu en snel, en dus steeds opnieuw teleurgesteld. De grote versnippering wordt niet gevreesd, de grote versnippering wordt geestdriftig toegejuicht door de versnipperden. En wie met ons niet mee juicht is onze vijand. Is een minderwaardig mens.

De navelstaarders hebben geen boodschap aan de grote volksbewegingen die na decennia harde strijd van Europa een lichtend voorbeeld hebben gemaakt van solidariteit en recht voor de hele wereld.

Hun aartsvijanden, de zogezegd minderwaardigen, hebben wraak genomen. Zij hebben de nazaten van de oude strijders ruw terzijde geschoven, de nazaten die hen in de steek lieten, en gretig leenden zij het oor aan het lokkende fluiten van sombere rattenvangers.

Verkilling. Versnippering.

Ja, het spookt in Europa.

Spookt het in Europa?

Komaan.

Op het beroemde paneel *Dulle Griet* van Pieter Bruegel de oudere, hij schilderde het in 1563, zie je een vrouw met helm, kuras, zwaard en wijde rok, die op rooftocht gaat tot bij de poorten van de hel. In de eenentwintigste eeuw marcheert Dulle Griet door Syrië. Dulle Griet marcheert door Irak en Libië en Eritrea, door Kongo en Myanmar. In Europa hebben we het laatst haar rokken zien waaien een kwart eeuw geleden, in Vukovar, in Srebrenica, in Sarajevo.

Het spookt in Europa

En toch, ja, het spookt. Zelfs in Europa.

De machten die de sociale zekerheid, dit wil zeggen de Europese beschaving, willen vernietigen voor eigen profijt, zijn kolossaal.

Ik stel dat de sociale zekerheid een toppunt is van Europese beschaving en dat zij ons aller borstwering is tegen oeverloze ellende. Ons aller, én van de navelstaarders én van hun vijanden én van alle anderen.

Ik stel dat de oude partijen van het midden, de sociaaldemocraten en de christendemocraten, het aan zichzelf verplicht zijn de sociale zekerheid met al de macht die hun rest en met al hun niet-geringe ervaring te verdedigen. Dat zij ons allen moeten overtuigen mee te verdedigen.

Dit is een manifest tegen de grote verkillung die over ons allen is nedergedaald.

Dit is een manifest voor ons aller belang.

Wat te doen staat voor ons aller belang en tégen de grote verkillung vinden we links van wat in de hedendaagse politiek het midden heet. In de geheugenloze perceptie van zelfverkleerde progressieven ligt het rechts ervan. Zij dwalen. Ons aller belang is helder Verlicht, met hoofdletter. Het is een solidair belang, wars van ik-tijdperken. Het is een emancipatorisch belang, wars van elk obscurantisme, ook van het obscurantisme der vernederden en vertrapten. Vertrapping kan nooit een excuus zijn voor de dogma's van de nacht. Het is een manifest voor ons allen, die niet alleen verkild, maar ook heilloos versplinterd zijn. De kloven tussen versplinterden onderling en tussen versplinterden en hen die zij verachten, zijn peilloos diep.

De tijd dringt. De nood is hoog.

Daarom trek ik mijn ruwste bek open. Ik mag hopen, lezer, dat ik uw gemoedsrust verstoort.

Ik weet het beter dan wie dan ook, ik ben een oude, blanke

patriarch. Wie vindt dat dat alleen al een reden is om te zwijgen, is eraan voor de moeite. Ik schrijf, zeg, schreeuw. Ik roep al wat ik het horen waard vind. Wat ik noodzakelijk acht. Stuit het tegen de borst? Het zij zo, vrije woorden stuiten altijd wel iemand tegen de borst. Ik ben niet bereid de vrije meningsuiting af te slachten op het altaar van het respect. Ik kleur buiten eigen kring en wie mij daarom wil uitschelden voor fascist of racist of voor mijn part stalinist, geen probleem, mijn eelt is dik. Ik voel mij niet moreel verheven boven al wie anders leeft, woont, voelt, denkt, lacht dan ik en dan de enge kring van mijn vertrouwden.

Dat zovelen zich juist wel moreel verheven voelen boven anderen is één van de redenen waarom links in mijn land, in Nederland, in Duitsland, in Frankrijk, zijn open wonden zit te likken in de greppels van de politiek. Eén van de redenen, want redenen zijn er vele. Bijvoorbeeld, dat je de zorgen hebt weggezuigd van de mensen die de bestaansredenen van je politieke actie zijn. Bijvoorbeeld, dat je met grote heren kersen wilde eten en de pitten naar je eigen mensen hebt gespuwd.

Over dat alles wil de oude patriarch het hebben. Lees het of lees het niet, het staat u vrij, dat zou er nog aan ontbreken.

Op een zonnige nazomerdag, een jaar of acht, negen geleden, zat ik in de parochiekerk van het Kempense dorp Vosselaar. Ik woonde een herdenkingsplechtigheid bij voor een kennis die pas gestorven was, zo iemand die je ontmoet als je achttien bent, die je uit het oog verliest en die jaren nadien volkomen onverwacht weer je pad kruist. En het wonder geschiedt. Je praat met elkaar alsof je elkaar gisteren pas verlaten hebt, kom, eergisteren. Er is in een oogwenk weer verstandhouding, herkenning, geheime broederschap, ondanks de afstand in tijd en ruimte. En afstand was er.

Achttien was ik, inderdaad. Jan en ik volgden samen een vakantieleergang Engels in Dublin, georganiseerd door de Ierse

jezuïeten. Jan was een Belgische jezuïet in opleiding, zulke opleidingen duurden veertien jaar, waar denk je dat de paters hun hemelhoge reputatie van intellect en organisatietalent vandaan hebben? Jan de Vos zou pas later de wijdingen ontvangen.

Jan de Vos trok naar Mexico als missionaris bij de Maya's. Hij zou hun het roomse geloof bijbrengen, dat was zijn opdracht. Maar zij hebben hem bekeerd en niet omgekeerd. Ik gebruik zijn eigen woorden. In Mexico verliet Jan de Vos de jezuïetenorde. Lang voor Mexico had hij geschiedenis gestudeerd, maar zijn belangstelling was veel breder. Jan de Vos verwierf de reputatie een der knapste antropologen van zijn generatie te zijn. Hij was een eminent kenner en verdediger van het Maya-volk der Lacandonnes in de staat Chiapas. Hij werd bijvoorbeeld betrokken bij de onderhandelingen tussen de Mexicaanse regering en het zapatische bevrijdingsleger.

Terug naar Vosselaar, België.

De hele herdenkingsplechtigheid in die Kempense kerk ademde modern, progressief, zeer postconciliair katholicisme. Wat anders? Was Jan de Vos niet een aanhanger geweest van de bevrijdingstheologie?

Een koortje van zijn talrijke broers en zussen zong een lied dat hij zelf had gekozen. Ik hoorde de eerste woorden en dacht: dit kan niet. Toch niet in een kerk, toch niet gezongen door mensen die stammen uit het traditionele Vlaamse katholicisme (anders waren hun ouders niet zo kroostrijk geweest), mensen die al hun hele leven, zo niet praktiserend, dan toch zeker sociologisch rooms-katholiek zijn van kruin tot zolen.

Jan de Vos had een oud Duits vrijdenkerslied gekozen. Het stamt uit de achttiende eeuw: *Die Gedanken sind frei*, de gedachten zijn vrij. Al meer dan twee eeuwen kennen antiklerikalen, papenvreters, rabiante atheïsten, anarchisten en ander opstandig volk het uit het blote hoofd.

Ik weet niet of de zangers dat beseften. Ik heb het hun achteraf

niet gevraagd. Wel ben ik zeker dat vrijwel niemand die in de kerk zat te luisteren de draagwijdte van Jan de Vos' keuze snapte.

Heb ik zitten gniffelen? Allerminst.

Na een paar strofen dacht ik: zo hoort het. Ook op deze plek, waar ooit zwartrokken van op de kansel donderpreken vol hel en verdoemenis slingerden naar de aanwezige gelovigen en evengoed naar de afwezige ongelovigen, vraag het mij, ik heb het in mijn jonge jaren genoeg moeten horen, ook op deze plek zijn de gedachten vrij.

Voor dit manifest tegen de grote verkillung beroep ik mij op links. Misschien zult u al na een paar bladzijden dit boek schaterend terzijde werpen, uitroepend: Links! En dat durft hij links te noemen! Maar ik volhard in de boosheid. Ja dus, links. Misschien niet in kleren, niet in eten, niet in drinken, niet in woonplaats, niet in meubelen, maar dat zijn bijzaken. Ik schuw af en toe reactionaire zijwegen niet, vooral niet als ze links afslaan.

Wie zich enigszins op links wil beroepen, is het aan zichzelf verplicht die vrijheid te verdedigen, onverkort. En niet alleen de gedachten, ook het spreken en het schrijven moeten vrij zijn en niets of niemand, niet de angst, niet de moraal, niet het fatsoen, niet ideologie of religie, niet het respect, niet de vrees om iemand te beledigen, niet de oekazen van de politieke correctheid, niets mag die vrijheid beperken, hoe schrijnend de pijn ook kan zijn die je woorden wekken.

Het zijn en blijven woorden, niet meer dan woorden. Woord botst op wederwoord. Kogels doorboren mensenvlees.

Welaan dan.

HET BESLISSENDE RITUEEL

